

Korijeni skandinavskog socijalnog solidarizma

Vlado Puljiz

Studijski centar socijalnog rada
Pravnog fakulteta
Sveučilište u Zagrebu

Pregledni rad

UDK 364.42(48)

Primljeno: ožujak 1996.

U ovom prilogu autor iznosi osnovna zapažanja o razvoju skandinavskog modela socijalne politike. Prvo raspravlja o danskim reformama krajem prošlog stoljeća, zatim o uvođenju narodnih mirovina u Švedskoj početkom dvadesetog stoljeća. Autor upozorava i na bitne reforme koje su tridesetih godina uveli švedski socijaldemokrati. Najviše pažnje poklanja obiteljskoj politici. Prilog završava zaključnom ocjenom o dostignućima švedskog modela socijalne politike.

Po strani glavnih povijesnih zbivanja, na sjevernoj periferiji Europe, u - po stanovništvu - malim, distanciranim i za mnoge opskurnim skandinavskim zemljama, koje su u prošlom stoljeću i početkom ovog stoljeća gospodarski zaostajale za V. Britanijom, Njemačkom i Francuskom, postupno se razvio model socijalne države sa snažnim crtama solidarizma i univerzalizma, koji uobičajeno nazivamo skandinavskim ili nordijskim. Neki autori tom modelu socijalne države pridaju socijaldemokratski epitet zbog velikog utjecaja, prije svega, švedske socijaldemokracije na njegovo oblikovanje.

Skandinavska socijalna država postala je naročito popularnom nakon Drugog svjetskog rata kada se o njoj raspravljalo kao o "trećem putu", "tihoj socijalnoj revoluciji" koja zamjenjuje ortodoksnim marksistima omiljeni definitivni obračun socijalnih klasa, o "socijalizaciji potrošnje" umjesto sredstava za proizvodnju, o "finoj glazbi kapitalizma" ili pak, s negativnom konotacijom, o suptilnom "novom totalitarizmu".

Skandinavska se socijalna politika istovremeno isticala kao alternativa hijerarhijski diferenciranoj i nesolidarističkoj, bismarckovskoj, korporativističkoj socijalnoj politici, temelje-

noj na osiguranju putem doprinosa zaposlenih, ali isto tako i liberalnoj, rezidualističkoj socijalnoj politici američkog tipa u kojoj je u prvom planu slobodno tržište, a država intervenira tek u kritičnim slučajevima socijalne ugroženosti. Skandinavska socijalna država intervenira u prilog svih građana, ona ima razvijene usluge, socijalna su davanja relativno izdašna i u polazištu svima jednaka (flat-rate), a glavni izvor financiranja socijalnih izdataka su porezi, a ne doprinosi.¹

Zašto se baš u skandinavskim zemljama, prije svega u Švedskoj i Danskoj, razvila solidaristička i univerzalistička socijalna država?² O tome ima različitih mišljenja. Neki autori u prvi plan ističu kulturne vrijednosti tih relativno malih, socijalno i etnički homogenih društava, a u prvom redu tamošnju sklonost solidarnosti, naglašenu sposobnost za uzajamnu pomoć, suprotstavljanje ekskluzivnosti i netoleranciji. Drugi pak naglašavaju pretežno egalitarnu socijalnu strukturu nordijskih društava koja nisu poznavala feudalizam i socijalne hijerarhije koje su se ukorijenile i ostavile dubokog traga u drugim europskim zemljama. Često se susreće interpretacija da je takva socijalna država nastala kao rezultat dugotrajnog pritiska siromašnih socijalnih slojeva, odnosno

¹ Više o modelima (režimima) socijalne politike vidjeti u knjizi Goste Espinga-Andersena: *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1990.

² Ovdje donekle zanemarujemo Norvešku, koja je do 1905. godine bila u državnoj zajednici sa Švedskom, te Finsku koja je imala, zbog opasne blizine Rusije, drukčiju povijest, pa se tek posljednjih desetljeća više uključila u skandinavsku grupu zemalja.

lijevih političkih partija, prije svega socijaldemokracije, koje su uspjele nametnuti svoje egalitarističke koncepte u socijalnoj politici. Nadalje, govori se o političkoj kulturi i umijeću izgradnje konsenzusa između glavnih socijalnih i političkih snaga koje su u kritičnim povijesnim trenucima pronalazile zajednički interes koji je pogodio socijalnom razvoju prema solidarizmu.

U svakom slučaju, možemo reći da je u tim zemljama djelovalo više čimbenika s različitim ponderom važnosti, koji su rezultirali onim što danas nazivamo skandinavskim modelom socijalne države koji, prirodno, u svakoj od tih zemalja ima svoje specifičnosti. (Baldwin, 1990).

Začetke skandinavske socijalne države nalazimo na kraju 19. i početkom 20. stoljeća. Prve je socijalne reforme provela Danska, a potom ju je slijedila Švedska, koja je od tridesetih godina ovog stoljeća preuzela vodstvo u socijalnom razvoju.

DANSKA: MIROVINE SIROMAŠNIMA 1891. GODINE

Prvi koraci u stvaranju nove socijalne politike u Danskoj napravljeni su krajem 19. stoljeća. Treba ih smjestiti u kontekst političke borbe između stranke konzervativaca (Hojre), koja je zastupala monarhističku birokraciju, urbane profesionalce, manufakture te zemljišnu aristokraciju, s jedne strane, i stranke liberala (Venstre), koju su podržavali farmeri, s druge strane. U središte njihova spora u posljednjim desetljećima prošlog stoljeća dospjela je porezna i socijalna politika.

Krajem prošlog stoljeća danski su farmeri već bili izvozno orijentirani, za razliku od poljoprivrednika u drugim europskim zemljama koji su živjeli u relativnoj lagodi agrarnog protekcionizma. Štoviše, danski su se farmeri dobro nosili s velikom agrarnom krizom koja je u to vrijeme zahvatila Europu uslijed poplave jeftinog američkog žita. Moglo bi se reći da je relativno obrazovano, stručno osposobljeno i slobodnom tržištu (freetraders) okrenuto dansko seljaštvo bilo naprednije od konglomerata gradskog stanovništva. Međutim, otvorenost prema vanjskom tržištu samih farmera implicirala je veliku osjetljivost na nove proizvodne troškove koji su vodili povećanju cijena i slabljenju konkurentne moći. Kada je krajem stoljeća na dnevni red došla reforma socijalne pomoći siromašnima, koja je do tada uglav-

nom bila na teret lokalnim zajednicama, dakle pretežno seljacima, oni su se suprotstavili nagovještaju novih poreza. Štoviše, tražili su subvenciju države i olakšanje već postojećih fiskalnih nameta. Naime, kao izvoznici farmeri nove troškove putem cijena nisu mogli prebaciti na strane potrošače i prirodno je da su se obratili državi. Zanimljivo je da se rješenje našlo u novim porezima na pivo. Naime, liberali koji su imali političko uporište među farmerima predložili su da se upravo tako povećani porezni prihodi umjesto dotadašnjih lokalnih taksi, koje su prije svega oni plaćali, iskoriste za pomoć siromašnima. To je faktično značilo prebacivanje novih socijalnih tereta na gradsko stanovništvo, a slabljenje fiskalnog pritiska na farmere.

Strateg ove reforme bio je Marcus Rubin, statističar i socijalni analitičar u kopenhagenskoj municipalnoj upravi. On je odbacio bismarckovski kontributivni sustav mirovina, jer su u Danskoj plaće bile niske, zaposlenih malo, a nije bila dovoljno razvijena ni kompetentna socijalna administracija koja bi sakupljala doprinose i distribuirala mirovine. Rubin predlaže preobrazbu sustava socijalne pomoći siromašnima i, uz pomoć novih prihoda od poreza na pivo, njegovo pretvaranje u mirovine starim siromašnim ljudima. Na prigovor kritičara da je jedino direktne promezne legitimno koristiti za socijalne svrhe, Rubinov je odgovor bio da direktni porezi za socijalne namjene imaju prednost, ali da su u ovom slučaju nerealni. Kao što je rečeno, novim porezima agrarni liberali postigli su transfer tereta za socijalna davanja na gradove. Istovremeno se tako zadovoljio konzervativni princip samopomoći građana. Naime, logika je u tome da oni koji piju sa svakom novom kriglom piva pune mirovinski fond kojim će se vjerojatno i sami u starosti koristiti. Tako je ostvaren kompromis glavnih političkih snaga - liberala i konzervativaca - oko uvođenja mirovina ljudima starijim od 60 godina koji su u potrebi, s time da im se na taj način naknadi jedna trećina životnih troškova. Nije, dakle, riječ o mirovini svim starim ljudima, nego onima koji su siromašni i ranije su primali socijalnu pomoć.

Na uvođenje takvih mirovina pristao je i predsjednik danske vlade Estrup, kojeg su kasnije nazivali danskim Bismarckom. Zakon je konačno usvojen 1891. godine nakon velikih rasprava i višegodišnje političke borbe.

Zanimljivo je da je nakon izvjesnog oklijevanja i danska socijaldemokratska ljevica podržala reformu. No ona nije bila njen glavni akter. Logika ponašanja ljevice proizlazila je iz marksističke teorije viška vrijednosti: radnici stvaraju višak vrijednosti, plaće su im niske, pravo na rad nepriznato, doprinose za mirovine radnici stoga ne mogu plaćati, pa pomoć države izgleda kao neko prirodno pravo. Za razliku od njemačke socijaldemokracije, koja pristaje na uvođenje radničkih doprinosa i zadovoljava se participacijom u administrativnim savjetima koji upravljaju mirovinskim fondovima, danski su socijaldemokrati podržali nekontributivno, porezno financiranje mirovina.

Znakovito je da u Danskoj konsenzus sličan ovom oko mirovinskog osiguranja nije postignut u pitanju osiguranja od nesreće na poslu. Činjenica je da je osamdesetih godina prošlog stoljeća bio predložen univerzalistički, porezno financiran sustav osiguranja od nesreća na poslu. No tijekom devetogodišnjih rasprava taj je prijedlog ipak izmijenjen. Naime, liberalno orijentirani farmeri, koji u to vrijeme postaju politički naj snažnija socijalna grupa, nisu bili zainteresirani za redistributivni solidarizam pri osiguranju nesreća na poslu, sličan onom ostvarenom kod mirovina. Naime, poljoprivreda je manje rizična od industrijskih profesija, pa farmeri jednostavno nisu bili za ravnopravnu raspodjelu novih socijalnih tereta. Hibridno rješenje pronađeno je kroz Berg-Bramsenov amandman 1894. godine. Christian Berg, liberal, formulirao je dio amandmana kojim se regulira osiguranje radnika kod malih poduzetnika, a Ludwig Bramsen, konzervativac, predložio je rješenje za osiguranje radnika u sektoru krupnog biznisa. Naime, krupna industrija, u kojoj su radnici bili najviše izloženi rizicima od nesreće na poslu, morala je na sebe preuzeti financiranje te vrste osiguranja, dok je za nezavisne poslodavce, među kojima su bili i farmeri, uveden poseban sustav na načelu mirovina iz 1891. godine. (Baldwin, 1990:78).

Radilo se o tome da su mirovine pokrivala univerzalnu probabilnost čije su varijacije po socijalnim klasama bile nedovoljno razvidne. S druge strane, incidenti na poslu raspoređeni po socijalnim klasama i profesijama bili su jasno diferencirani i u velikoj su mjeri bili posljedica individualnog poduzetničkog izbora. Zato je za starosne mirovine postignuto univerzal-

no, a za nesreće na poslu socijalno diferencirano rješenje.

ŠVEDSKA: NARODNE MIROVINE 1913. GODINE

Put do univerzalističkog mirovinskog osiguranja u Švedskoj bio je nešto duži i drugačiji nego u Danskoj.

U Švedskoj je državna birokracija bila razvijenija, sposobnija i otpornija nego u Danskoj. Ona je po tome bila bliža njemačkoj carskoj birokratskoj nomenklaturi. Upravo je švedska administracija favorizirala socijalno osiguranje bismarckovskog tipa, dakle kontributivno, diferencirano s obzirom na plaće i statuse te ograničeno na radnike i državne činovnike. S druge strane, švedska agrarna klasa nije bila politički jedinstvena kao u Danskoj. Njen značajni dio oslanjao se na gradske konzervativce koji su glavno uporište imali u kraljevskoj administraciji i gradskim industrijalcima.

Treba znati da su švedski farmeri, za razliku od danskih, uživali blagodat državnog protekcionizma, baš kao i njemački junkeri. Isto je bilo i s državno zaštićenom industrijom. Zato je u Švedskoj i Njemačkoj bio na djelu "savez čelika i raži". Bogatiji su farmeri, baš kao i industrijalci, mogli prihvatiti nove doprinose zato što su istodobno bili u prilici prevaliti ih na potrošače svojih proizvoda na domaćem, zaštićenom agrarnom tržištu. Oni su, stoga, bili za bismarckovsko kontributivno socijalno osiguranje. Za porezno financiranje mirovina opredijelili su se mali farmeri i nezavisni poduzetnici, kojih je bio velik broj, ali su bili neorganizirani, pa dakle i bez potrebne političke moći.

Švedski socijaldemokrati prvotno su se usredotočili na interese radničke klase, pa su bili za kontributivne mirovine, jer su se bojali porezne raspodjele tereta sa seljacima. No postupno su shvatili da je politička moć disperzirana među seljacima i samozaposlenima. Zato su nakon izvjesnog vremena prihvatili njihovu težnju za univerzalističkom mirovinskom reformom.

Treba imati u vidu da se švedska ljevica početkom 20. stoljeća općenito okreće ka socijalnom reformizmu. Ona prilagođava marksističku doktrinu domaćim osobitostima, što konkretno znači da počinje uvažavati interese ruralne klase. Politička snaga seljaka najbolje

se pokazala 1911. godine kada su u Švedskoj održani prvi izbori u kojima su svi muškarci porezni obveznici birali zastupnike u donji dom parlamenta. Podrška prijedlogu univerzalističkog mirovinskog zakona koincidirala je s okončanjem unutrašnjeg socijaldemokratskog konflikta u kojem se vođa partije Hjalmar Branting, nakon izvjesnog oklijevanja, priklonio klasnoj solidarnosti sela i grada.

Mirovinsko osiguranje i osiguranje od nesreće na poslu još je 1884. godine, pod utjecajem njemačkih reformi, predložio liberal Sven Adolf Hedin. Nešto kasnije jedna je radnička komisija predložila univerzalne mirovine. Nova je komisija išla u drugom pravcu, slijedila je Bismarckov model i predložila je mirovine samo za radnike. Zastupnik farmera A. P. Danielson zastupao je, međutim, porezno financiranje mirovina za sve, što su prihvatili i samozaposleni. Konačno je rješenje predložila Komisija za starosne mirovine 1907. godine, a ono je razmatrano i usvojeno šest godina kasnije. (Baldwin, 1990:88-89).

Dakle, kroz tri desetljeća rasprava odvijao se politički proces u kojem su sudjelovale različite političke i socijalne grupe koje se pri tome nisu ukopale u suprotna stajališta, nego su se ipak uskladile i omogućile kompromisan rezultat. "Postupno, serija istraživanja, komisija, zakonskih prijedloga, neuspjeha, ponovnih pregovora i istraživanja doveli su sudionike do konačnog sporazuma". (Heidenheimer, Hecllo, Adams, 1983:216).

Zakon o "narodnim mirovinama" usvojen je 1913. godine. Mirovine se nisu u potpunosti financirale iz poreza, nego je predviđeno sakupljanje i relativno malih doprinosa. Radi administrativne jednostavnosti sustava uvedena je podjela u tri mirovinske klase za koje su propisani obvezni doprinosi u postotku ostvarenog prihoda. Mirovine su bile obvezne i obuhvatile su svu švedsku populaciju. Utoliko je ovaj mirovinski sustav bio obuhvatniji od danskog, koji se na početku ograničio na stare siromašne osobe. Švedski je mirovinski sustav iz 1913. godine prvi u svijetu uveo obvezne miro-

vine za sve stare ljude. Prema tome, radilo se o pionirskoj reformi koja je značajno utjecala na daljnji razvoj socijalne države.³

Vidi se da su u obje zemlje seljaci (farmeri) bili ona socijalna grupa koja je najviše pridonijela utemeljenju univerzalističkog modela socijalne politike. Međutim, treba priznati da su u tome sudjelovale i druge socijalne i političke snage. Socijaldemokrati, nakon izvjesnog kolebanja, prihvaćaju univerzalizam i u kasnijem mu razdoblju daju presudne poticaje. Tako se u dužem vremenskom kontinuitetu može govoriti o zeleno-crvenoj koaliciji koja je promicala skandinavske socijalne reforme.

PRODUBLJIVANJE SOCIJALNOG SOLIDARIZMA TRIDESETIH GODINA

Sljedeći krupni korak u razvoju "države dobrobiti" desio se u Švedskoj tridesetih godina ovog stoljeća. Vezan je uz uspon na vlast švedske socijaldemokracije 1932. godine. Socijaldemokracija u Švedskoj vladala je neprekidno do 1976. godine, kada su vlast preuzeli konzervativci, da bi je nakon šest godina ponovno izgubili.

Na ideološkom planu švedska je socijaldemokratska partija (SAP) napustila marksističku i neoklasičnu ekonomsku politiku u korist kejnezijanizma. Tridesetih godina na toj je osnovi ostvaren historijski kompromis između rada i kapitala. (Korpi, 1983). Naime, s jedne strane kapitalu se jamči ekonomska sloboda i otklanja prijetnja nacionalizacije, a s druge strane socijaldemokratska vlast u ime širokih slojeva stanovništva ostvaruje dominantan utjecaj na državnu politiku i redistribuirati nacionalni dohodak u korist siromašnih.⁴

Neki autori naglašavaju da su u vrijeme vladavine švedskih socijaldemokrata bile na djelu dvije osnovne ideje: narodnjaštvo i socijalizam. Narodnjaštvo podrazumijeva traženje mandata za vladanje u širokim slojevima te koaliciju i kompromis sa socijalnim grupama koje nisu prihvaćale socijalizam. S druge strane, socijalizam znači razvoj ekonomske demo-

³ Zanimljivo je spomenuti da je 1921. godine osnovana prva škola socijalnog rada iz koje se kasnije razvilo kvalitetno obrazovanje kadrova za socijalne službe. (Catherine Jones: *Patterns of Social Policy*. Tavistock Publications, London and New York, 1988).

⁴ Socijaldemokrati u Švedsku nisu uveli socijalizam - to svjedoči činjenica da je švedsko gospodarstvo dominantno u privatnim rukama. Na primjer, samo obitelj Wallenbergs ima stvarnu kontrolu nad više od trećine stokova razmjene u Stockholmu. (Ginsburg, 1992:64).

kracije, socijalne jednakosti i promoviranje interesa radničke klase. (Ginsburg, 1992:31).

Tri su ideološka elementa koji definiraju polazište švedske države dobrobiti. Prvi se odnosi na tzv. "narodnu kuću" (Folkhemmet). Naime, dobro društvo funkcionira kao dobra kuća. Takvo društvo karakterizira "jednakost, obzirnost, suradnja i pomoć". Upravo je te vrijednosti kao slogan za akciju socijaldemokrata istaknuo Per Albin Hansen kada je 1928. godine preuzeo vodstvo u stranci. Kada govore o "narodu", socijaldemokrati misle ne samo na radničku klasu nego i na druge socijalne slojeve s kojima su u savezu. U prvom su razdoblju to bili farmeri, dok su kasnije glavni radnički socijalni partner postali "bijeli ovrtnici" i stručnjaci, koji su se umnožili i postali osnovna supstancija srednje klase.

Ideja solidarnosti znači ograničenje nejednakosti, a u socijalnoj politici ogleđa se kroz univerzalna i jednaka socijalna davanja svim građanima. Nadalje, švedski socijaldemokrati prihvaćaju kejnezijansku anticikličku ekonomsku politiku koja u prvi plan stavlja punu uposlenost i kontrolu tržišta rada.

Sve je to pridonijelo izgradnji socijalne države koja s jedne strane inzistira na punoj uposlenosti, a na drugoj strani osigurava dobre socijalne usluge (školstvo, zdravstvo, stanovanje) te univerzalna davanja i zaštitu od glavnih socijalnih rizika kao što su starost, bolest, nezaposlenost, nesreća na poslu i siromaštvo.

Bit skandinavske socijalne države najjednostavnije je izrazio Einar Gerdharsen, dugogodišnji norveški premijer (1945-1965), u autobiografiji objavljenoj pod naslovom *Suradnja i borba*: "Onaj koji je zdrav pomoći će bolesnoga i nesposobnoga, onaj koji radi pomoći će nezaposlenoga, onaj koji je u aktivnoj dobi pomoći će staroga koji više ne može raditi".⁵

Način financiranja (porezi), raspodjela socijalnih davanja (svim ugroženima), prevencija siromaštva (obrazovanje, rad i participacija), potpora obitelji (povlastice i pomoć majci i djeci, potpora mladim parovima), kao i visoka razina općega socijalnog blagostanja učinili su vrlo popularnim skandinavski model države

dobrobiti. Taj je model imao dosta zajedničkoga s britanskim modelom liberalnog kolektivizma, ali s dodatkom laburističke socijalne demokracije.

Značajnu ulogu u poslijeratnom razvoju švedske socijalne države imao je ministar financija Ernst Wigforss te ministar socijalnih poslova Gustav Möller. Naravno, nezaobilazan je i dugogodišnji švedski predsjednik vlade Tage Erlander. Möller je ukinuo provjeru prihoda (means-test) kao pretpostavku ostvarivanja socijalnih davanja. Nastojao je da koristi od socijalne države imaju ne samo siromašni nego i srednji slojevi. Time je proširio legitimaciju socijalne politike iz radničkih na srednje socijalne slojeve, koji su tako prihvatili široko zasnovanu socijalnu solidarnost. (Deren-Antoljak, 1990).

OBITELJSKA POLITIKA: KONCEPT BRAČNOG PARA MYRDAL

Možda je iz širokog spektra socijalno-političkih mjera poduzetih u Švedskoj tridesetih godina uputno izdvojiti kompleks populacijske i obiteljske politike.

Švedska politika prema obitelji naslanja se na liberalističku tradiciju. Na primjer, izvanbračna djeca izjednačena su s bračnom 1917. godine, a liberalizacija razvoda braka uvedena je 1920. godine. Pobačaj je također bio slobodan.

Međutim, između dva svjetska rata Švedska je dospjela do najniže stope fertiliteta u Europi. To je potaklo pronatalističku obiteljsku politiku. No švedski pronatalizam nikad nije odbacio kontrolu rađanja, nego je prihvatio parolu da "svako dijete mora biti željeno dijete".

Poziciju socijaldemokrata u pogledu razvoja stanovništva i obitelji najbolje su definirali bračni par Alva i Gunnar Myrdal 1934. godine u knjizi *Kriza u demografskom pitanju*, koja je 1945. godine objavljena i na engleskom jeziku. (Myrdal, 1945). Prema Myrdalovima, cilj socijalne politike treba biti 25% porasta fertiliteta te podrška obiteljima "srednje veličine" koje mogu osigurati kvalitetu života svojim čla-

⁵ Einar Gerdharsen je između 1945. i 1965. godine bio norveški predsjednik vlade i lider laburističke partije, pa je tako bio u središtu zbivanja vezanih uz izgradnju norveške socijalne države. Citat je iz njegove autobiografije *Samarbeid og strid*, Oslo, 1971. Citirano prema: Anderson, 1994:62.

novima. Podrška obitelji može se postići kolektivnim servisima i novčanim davanjima. Myrdalovi se pri tome ograđuju od nacionalističkih i militarističkih konotacija koje je njihova koncepcija mogla izazvati, pa tako dovesti švedsku obiteljsku politiku u isti kontekst s njemačkom nacističkom politikom koja se u to doba pojavila. Njihov projekt obiteljske politike stavlja težište na univerzalne mjere socijalne dobrobiti, dakle nije usmjeren na radničke ili pak siromašne obitelji. U njemu je ugrađeno nastojanje da obiteljska davanja i servisi posluže za ukidanje nejednakosti, pogotovo kada su u pitanju djeca. Prema tome, pristup Myrdalovih u obiteljskoj politici usredotočen je na djecu. Djeca su najvredniji ljudski kapital u koji država treba investirati kako bi osigurala svoju budućnost. Također se brani pravo žene na zaposlenost, kojoj ne treba obiteljska politika. Alva Myrdal piše: "Prisilni celibat ili sterilitet zaposlenih žena znak je nesposobnosti društva da se prilagodi modernim uvjetima. Demokratska populacijska politika treba dakle iznova poduprijeti udane žene u njihovom pravu na rad." (Myrdal, 1945:121).

Obiteljska politika tridesetih godina proizašla iz koncepcije Myrdalovih podrazumijeva besplatnu porodnu njegu, posebne stambene aranžmane za brojne obitelji, najamnine prema veličini obitelji, dječje dodatke, ženidbene potpore, potpore samohranim majkama, zaštitu zaposlenosti za majke. Godine 1948. uvedena su univerzalna dječja davanja umjesto diferenciranih dječjih dodataka.

Debata o obiteljskoj politici nastavljena je poslije rata, a naročito je živa bila sredinom šezdesetih godina kada je pronatalizam ponovno došao na dnevni red.

OCJENA TAGEA ERLANDERA

Slično bi se moglo govoriti o drugim aspektima švedske socijalne politike, koja je imala snažnog utjecaja u drugim skandinavskim zemljama.

Možda je u pogledu dostignuća švedske socijalne politike vrijedno citirati izjavu Tagea Erlandera iz jednog zamišljenog, konstruiranog razgovora koji on vodi s još tri velika aktera razvoja socijalne države u 20. stoljeću: s engleskim državnikom s početka stoljeća Lloydom Geomom, prvim poratnim njemačkim

kancelarom Konradom Adenauerom te američkim predsjednikom Harryjem Trumanom. Tage Erlander je, naime, bio lider švedskih socijaldemokrata i dugogodišnji predsjednik vlade pedesetih i šezdesetih godina. Njegova imaginarna ocjena švedske socijalne države glasi: "Naši socijaldemokrati došli su na vlast upravo prije Hitlera u Njemačkoj; od tada mi smo radili na ostvarenju ukupne socijalne sigurnosti. Učinili su to i drugi, ali mi smo radili više na tome da stvorimo dodatne pretpostavke za veću socijalnu jednakost. Prvo smo intervenirali u stanovanje, pa smo u znatnoj mjeri smanjili napadne razlike između životnog stila buržoazije i stila radnika, tako da smo subvencionirali ove posljednje. Potom smo se okrenuli obrazovanju na koje po glavi stanovnika trošimo više od Sjedinjenih Država. Cilj nam je bio da djeci iz nižih klasa dademo iste mogućnosti da idu na sveučilište kao što ih imaju i djeca iz srednje klase. Nakon toga na red je došlo tržište rada, pa smo se potrudili da povećamo demokraciju na radnom mjestu i da reduciramo razlike u prihodima građana preostalim nakon poreza. Da, naših 'gornjih 20 posto' živi mnogo bolje nego naših 'donjih 20 posto', ali je razlika sigurno manja nego u bilo kojoj drugoj zapadnoj zemlji. S vremenom su Švedani osobe višeg statusa prestali oslovljavati sa 'Vi', a osobe nižeg statusa sa 'Ti'. Sada su svi 'Ti'.

Međutim, najveća reklama našeg uspjeha jest činjenica da su naši politički oponenti (misli na konzervativce - prim. V. P.) vrlo malo mijenjali našu politiku kada su došli na vlast 1976-1982. To je suprotno onome što se desilo u Sjedinjenim Državama kada je Reagan došavši na vlast napustio mnoge programe 'Velikog društva' usvojene u doba Johnsona. Nema sumnje, mi imamo nešto sive ekonomije; također znamo da su visoki porezi prouzročili da su neki ljudi napustili zemlju: na primjer Björn Borg i Ingemar Bergman. Ipak, nisam primijetio da mnogo drugih ljudi 'glasa stopalima' (tj. da bježe iz zemlje - prim. V. P.), niti sam zapazio da se Švedani priključuju paradi za rušenje 'Velike vlade'." (Heidenheimer, Heido, Adams, 1983:314).

Treba na kraju reći da je Švedska socijalna država, nakon velikog uspona u poslijeratni tri desetljeća, doživjela izvjesne promjene i redukcije, naročito osamdesetih godina, kada je

i švedsko gospodarstvo zahvatila kriza. Tada je u socijalnu sferu uvedeno više tržišnih elemenata.⁶ No osnovna jezgra socijalne države ipak je sačuvana, tako da još uvijek nije potpuno srušen mit o "švedskom socijalnom čudu", kako su predviđali ili čak obznanili neki

autori. Štoviše, čini nam se da će primjer razvoja švedske socijalne politike, kao i socijalne politike drugih skandinavskih država, služiti kao referentni obrazac i izvorište za djelovanje na planu ostvarenja socijalne pravde i solidarnosti.

LITERATURA:

- Anderson, R. (1994) Norwegian Welfare System, u: Rasmussen, H. C., i Pijl, M. A. (ur.) *Some Reflections on Social Development in Europe*, Bulletin of the European Region of the ICSW, Special Issue, August 1994.
- Baldwin, P. (1990) *The Politics of Social Solidarity*, Cambridge University Press, Cambridge
- Deren-Antoljak, Š. (1990) Švedski model, *Naše teme*, 5/1990.
- Esping Andersen, G. (1990) *The Three World of Welfare Capitalism*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey
- Ginsburg, N., (1992) *Division of Welfare*, Sage Publication, London, Newbury Park, New Delhi
- Heidenhaimer, A. J., Hecllo H., Adams, C. T. (1983) *Comparative Public Policy*, St. Martin's Press, New York
- Isacson, G. (1994) The Swedish model - dead, still alive or in a transition, u: Rasmussen, H. C. i Pijl, M. A. (ur.) *Some Reflections on Social Development in Europe*, Bulletin of the European Region of the ICSW, Special Issue, August 1994.
- Jones, C. (1985) *Patterns of Social Policy*, Tavistock Publications, London and New York
- Korpi, N. (1983) *The Democratic Class Struggle*, London, Routledge
- Myrdal, A. (1945) *Nation and Family: The Swedish Experiment in Democratic Family and Population Policy*, London, Kegan Paul

⁶ Radilo se o konzervativno inspiriranoj "revoluciji slobodnog izbora", koja je brzo izazvala "kontrarevoluciju" u smislu održanja švedske socijalne države. Promjene stoga nisu bile radikalne da bi ugrozile njene osnovne vrijednosti. Vidjeti: Isacson, 1994:74-78.